

Mezioborová konference o počátcích Československé republiky Na prahu nové doby

Úvodem

Ve dnech 26. až 29. října 2018 se v Praze v hlavní budově Akademie věd České republiky a zároveň i v budově Ústavu státu a práva AV ČR uskutečnila mezioborová konference, věnovaná období počátků Československé republiky. Pořadatelem konference byl Ústav státu a práva AV ČR, spoluorganizátoři pak několik dalších institucí: Ústav státu a práva Slovenskej akadémie vied, Ústav právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Filosofický ústav Akademie věd České republiky a Ústav dějin umění Akademie věd České republiky. Konference byla podpořena z prostředků poskytnutých k oslavě výročí naší republiky koaliční vládou, vedenou ministerským předsedou Bohuslavem Sobotkou, roku 2017. Tato podpora ukazuje veřejnou vůli zkoumat důležité období našich dějin a klást si kritické otázky ve vztahu k československé republikánské státnosti a ke společenské změně v období počátků Československa. Díky tomu nebylo nutno vybírat konferenční poplatek a konference se tak stala široce přístupnou jak pro vystupující, tak i pro ostatní účastníky – přijít na ni mohl kdokoli. Příspěvky z konference budou rovněž zpřístupněny vydáním konferenčního sborníku. Vyzvání, zda bych nenapsal o této konferenci zprávu, jsem vyhověl, jakkoli se domnívám, že zprávy z vědeckých akcí by měl raději psát někdo od pořadatelů odlišný, aby svou kritikou vyhmátl slabiny popisované akce a doporučil možnosti příštích zlepšení. Nepůjde ve čteném textu arci o zprávu hodnotící jednotlivé konferenční příspěvky, jednak proto, že postrádám dostatečný odstup, jednak proto, že rozsah podrobnější přiblížení příspěvků vylučuje, a konečně i proto, že jsem se v průběhu konference přesouval mezi sekcemi i řešil různé organizační záležitosti, takže jsem slyšel namnoze jen části příspěvků či diskusí. Pokusím se tedy napsat stručného průvodce po uskutečněné akci a pozdní komentář k ní využít k tomu, abych krátce ozřejmil, co nás k jejímu uspořádání vedlo. Přiblížení obsahu jednotlivých příspěvků by si vyžádalo přílišný rozsah zprávy, a proto v tomto ohledu upozorňuji na sborník, který bude z konference vydán.

1. Důvody uspořádání konference

V říjnu 2018 oslavily naše a sesterská Slovenská republika výročí roku 1918. Jubileum znamená mnohé: zdaleka nejen obnovu a vznik samostatného státu, nastolení republikánského zřízení, demokratického politického systému a vykořenění stavovských privilegií, ale také nezbytný předpoklad národního rozkvětu Čechů i Slováků, včetně vzestupu sociálního a hospodářského. Rok 1918 znamená více než kterýkoli jiný rok v českých a slovenských dějinách, představuje okamžik zásadního zlomu, který byl předpokladem mnoha změn dalších. Protože zároveň známe příkopy dělící různé obory historických a dalších společenských věd, vznikla myšlenka, že nejvhodnějším způsobem, jak stoleté výročí oslavit, by byla konference pojata jako mezioborová. Aby nebyl název konference zbytečně přetížen adjektivy, neuvádí se adjektivum „mezinárodní“, v naší zemi (kde se někdy v nízkém sebevědomí před vším zahraničním padá na kolena) tak oblíbené, neboť jde o záležitost podobně běžnou, jako by byla charakteristika tvořená například adjektivy „vědecká“, „odborná“ apod. Mezioborovost naopak tolik běžná není, a protože tvořila zásadní rys konference, byla také vetknuta do názvu.

Jaký den října pro konferenci zvolit bylo nesnadnou otázkou. Není jen 28. říjen. Lze vážně uvažovat i o významu výročí 14. října 1918, kdy generální stávka na některých místech přerostla ve vyhlášení republiky a na jednom místě, v jihočeském Písku, vedla k plnohodnotnému převratu, jakkoli následující den vojensky potlačenému. Důležitým datem bylo také výročí uveřejnění významného politického dokumentu, Prohlášení nezávislosti, dne 18. října. Lze uvažovat i o tom, že Češi mohou mít sklon přehlížet možnost, že teprve známky politického převratu na Slovensku v podobě Martinské deklarace dne 30. října završily první přímý krok k československému státu. Zvolili jsme nakonec období dnů okolo 28. října, dne výročí převratu v Praze a ve značné části českých zemí. Konference trvala čtyři dny, přičemž dva z konferenčních dnů vyšly na sobotu a neděli, zbylé dva dny pak na pátek a pondělí. Pro volbu takového umístění hovořilo zvláště, že slibovalo možnost návštěvy pro mnohé z těch, kterým jiné povinnosti ve všední dny účast komplikují nebo ji časově omezují. Účastníci víkendové části by tak nebyli rozptylováni a nuceni se vytrácet ve spěchu někam jinam. Víkend na druhé straně představoval i jisté riziko, ať již jde o nezvyklost konference coby víkendového programu, nebo ve vztahu k dětem, které lze ve všední den snáze umístit do školky či školy a nevyžadují tedy hlídání; konference však byla pojata vůči dětem vstřícně, jejich přítomnost byla bez omezení možná a také se děti na konferenci v menší míře vyskytovaly.

2. Přípravy konference

Jak tedy byla konference sestrojena? Prvním krokem bylo ne zcela snadné vymezení témat, která by mohla být pokryta sekcemi. Téma nemělo být nadměrně široké ani příliš úzké a mělo skýtat možnost víceoborového uchopení. Z většího počtu témat proběhl postupný výběr, ustavivší jejich počet na o málo více než třiceti. Ta pak byla dále propracována směrem k bližšímu vymezení. Zvolna se počaly rýsovat obrysy jejich písemného vymezení, anotací. Zároveň nastal velmi namáhavý a dlouhý proces oslovování možných garantů sekcí. Jejich funkcí mělo být především předsedání sekcí, vedení diskuse a rozhodování o příspěvcích. Řada sekcí měla nakonec garantů více, dva a někdy i tři pospolu. Dokončené anotace byly následně připraveny do konečné podoby a sestaveny do výzvy k přihlašování příspěvků. Uveřejnění tohoto druhu se ve zdejších poměrech většinou omezuje na jednu stránku, na niž bývá dosti široce, někdy i za pomoci odrážek, naznačeno, jakých témat by se mohly příspěvky týkat. Nechtěli jsme jít cestou velmi obecně formulované výzvy a teprve následně hledat, jakým způsobem z došlých a vybraných příspěvků sestrojit tematicky smysluplné konferenční sekce. Opačná cesta, tedy podnícení zájmu již předem vymezenými sekcemi, skýtala možnost dosáhnout koherentnějšího konferenčního obsahu. Zmíněná fáze přípravy konference byla komplikovaná, protože neobvyklost řešení vedla k nutnosti opakovaně vysvětlovat a přesvědčovat, znamenala mnoho osobních schůzek, stovky telefonátů a e-mailů. Kráčeli jsme tedy zvolenou cestou a vytvořili jsme proto výzvu k přihlašování příspěvků od u nás běžných dosti odlišnou, výzvu sekce podrobně vymezující a dlouhou 16 stran. Tato výzva pak byla šířena na všechny relevantní instituce. Výzva k přihlašování příspěvků byla vydána v plném rozsahu ve dvou podobách, v české podobě a v anglickém překladu, určeném pro zahraniční zájemce. Ve výzvě i v pozdějším programu jsme se vystříhali veškeré hantýrky, stále více do češtiny podobných výzev pronikající (call for papers, panel, coffeebreak); anglické pojmy byly ponechány výhradně anglickému překladu výzvy k přihlašování příspěvků. Stejným způsobem, v české podobě a v anglickém překladu, byl posléze připraven i program konference (44 stran v českém znění, 47 stran v anglickém). Samostatně byla vydána ještě, byť se zpožděním, shrnutí příspěvků v rozsahu přes 80 stran.

3. Tematický obrys konference

Pro konferenci bylo vybráno několik profilových oblastí – konferenčních okruhů (zde označených pomocí písmen A až J), v jejichž rámci byly připraveny a vypsány tematické sekce (označované dle okruhu např. A2, B2, B4 apod.). Struktura okruhů a sekcí tak, jak se s mírnými úpravami na konferenci uskutečnily, vypadala takto: Tematický okruh A: *Diference, zájmy, stratifikace* (sekce A1: Sociální politika ve středoevropských společnostech poválečných let; sekce A2: Bydlení a architektura ve středoevropském poválečném myšlení; sekce A3: Práce – spory – stávky; sekce A5: Životní úroveň a trávení volného času; sekce A6: Náboženství versus sekularita), tematický okruh B: *Kulturní stát?* (sekce B2: Novou školou k novému světu? Boje o školskou reformu a školské pokusy; sekce B3: Vědní a vysokoškolská politika; sekce B4: Umění, stát a reprezentace; sekce B5: Film jako popkulturní fenomén a průmyslové odvětví; sekce B6: Uchovávací republika: změny a vize v archivnictví a památkářství). Tematický okruh C: *Hranice – centrum – periferie* (sekce C1: Bratr, investor, kolonista? Východ ČSR – přístupy a reflexe; sekce C2: Proměna hranic hospodářského prostoru a komunikačních sítí: pohyb a energie na jiných cestách; sekce C3: Migrace – příslušnosti – azyl). Tematický okruh D: *Právní, hospodářské a správní struktury* (sekce D1: Republika právníků? Právnícké profesní světy; sekce D2: Místní moc v počátcích republiky mezi setrvalostí a změnou; sekce D3: Sjednocování práva; sekce D4: Hospodářská samostatnost a hospodářský nacionalismus; sekce D5: Státní struktury: správa, samospráva a jejich úřednictvo; sekce D6: Hospodářská moc, její struktura, zájmy a dynamika). Tematický okruh E: *Spory o nadvládu a emancipaci* (sekce E1: „Politicky, sociálně a kulturně rovné?“ Nesnadná emancipace žen v poválečné společnosti; sekce E2: Národnostní otázka – dobový diskurz, reflexe, konflikty; sekce E3: Sexuální reforma: osvobozené city, osvobozená těla; sekce E4: Zdraví, sociální hygiena a postižení; sekce E5: Romové a židé: represe, emancipace a možnosti srovnání?). Tematický okruh F: *Právněteoretické, filosofické a politické rámce*; sekce F1: Nová ústavněprávní řešení ve středoevropských ústavách a praxi 20. let; sekce F2: Povaha práva očima středoevropské právní teorie a právní filosofie dvacátých let). Tematický okruh G: *Československo: mezinárodní projekt* (sekce G1: Mezinárodní zajištění vzniku státu a počátky jeho diplomacie; sekce G2: Nové cesty ve střední Evropě). Tematický okruh H: *Trestání, násilí a ozbrojenost* (sekce H2: Proměny státních ozbrojených sborů). Tematický okruh J: *Minulost a budoucnost: politika paměti, filosofie dějin a představy nového* (sekce J1: Československo jako uskutečnění filosofie českých dějin?; sekce J2: Nově utvářená a odstraňovaná místa paměti – fyzické a symbolické prostory).

4. Společné zasedání konference v pátek 26. října 2018

Významnou částí konference bylo společné zasedání, uskutečněné v pátek 26. října 2018 v zasedacích síních č. 206 a č. 205 v hlavní budově Akademie věd České republiky na Národní třídě. Velká síň č. 206 byla užita jako hlavní, do menší síně č. 205 byl, coby do doplňkové kapacity pro ty z účastníků, kteří se nevešli do síně č. 206, promítán z této přenos. Konference byla zahájena *Jaroslavem Fenykem*, místopředsedou Ústavního soudu, který zároveň nad konferencí od počátku příprav převzal záštitu. Po jeho zajímavém projevu účastníky jménem Akademie věd přivítal *Antonín Fejfar*, předseda Vědecké rady AV ČR a člen předsednictva Akademické rady AV ČR. Po něm pak poutavě promluvil mimořádný a zplnomocněný velvyslanec Slovenské republiky v Praze *Peter Weiss*. Po uvítání pak započaly příspěvky společného zasedání. Jako první přednesl právní historik *Karel Malý* myšlenkově poutavý a svěží příspěvek *Zakotvení demokratických tradic v novém ústav-*

ním pořádku a překonání monarchické ústavní tradice rakouské. Další přednáška historika Miroslava Hrocha nesla název *Národní stát jako hodnota specificky evropská?* a velmi přínosně se zamýšlela nad problematikou klíčovou v době vzniku republiky i dnes. Z technických příčin pak došlo k úpravě pořadí vystupujících a na oba zmíněné učence navázal se svým příspěvkem právní historik Jan Kuklík, jehož přednáška nesla název *Mezinárodní souvislosti vzniku samostatného československého státu*. Po této přednášce navázala přednáška historičky Libuše Heczkové s názvem *Moderní – civilizovaná – emancipovaná – přirozená žena? Myšlení o ženě jako součást sociálních a politických debat o československé společnosti*. Společné zasedání bylo uzavřeno bilanční přednáškou historika Stanislava Holubce s názvem *K historiografii první republiky v posledních desetiletích*. Společným zasedáním provázal Jan Kober.

5. Páteční zasedání v konferenčních sekcích

Páteční odpolední program pak pokračoval v celkem čtyřech různých síních. Ve velké zasedací síni (č. 206) se uskutečnila sekce *E1 Nesnadná emancipace žen* za předsednictví Dany Musilové a Jany Burešové. V sekci zazněly příspěvky Marie Bahenské (*Rovnost při studiu, rovnost v profesi?*), Marie Vyskočilové Fouskové (*Na prahu nového života? Politické zrovnoprávnění žen na stránkách stranického ženského tisku před obecními a parlamentními volbami r. 1919 a 1920: představy, obavy a aspirace*), Dany Musilové (*Open Door International a diskuse o legislativních omezeních ženské práce v Československu*), Miroslavy Gallové (*Zobrazenie ženy na stránkach slovenskej medzivojnovnej periodickej tlače*), Jany Burešové (*Vztah katolických ženských spolků k emancipačním trendům*), Zuzany Truhlářové a Pavly Kodymové (*Sociální práce je ženská profese*), Mileny Lenderové [*Mezinárodní kongres porodních asistentek v Praze (1925): zahraniční inspirace úsilí o emancipaci pomocné praxe porodnické*] a Marie Láníkové (*Ženská emancipace, výdělečné zaměstnání a domácí práce v diskurzu českého ženského dělnického hnutí 1900–1930*).

Ve střední zasedací síni (č. 205) se nejprve (14:00–15:30) uskutečnila první část sekce *E2 Národnostní otázka* (druhá část sekce navázala v sobotu) za předsednictví Thomase Oellermanna a Piotra M. Majewského. Sekci zahájil posledně uvedený historik příspěvkem *Bilance československé politiky vůči německé menšině v letech 1918–1925*, následoval příspěvek Thomase Oellermanna (*Nový stát bez revoluce – německá sociální demokracie v prvních letech Československé republiky*) a Šárky Navrátilové (*Německé Brno mezi Prahou a Vídní: reakce brněnských Němců na vznik Československa*). V téže síni pak následovala sekce *B3 Vědní a vysokoškolská politika* za předsednictví Karla Šimy, kde zazněly příspěvky Veroniky Středové (*Česká a francouzská historická věda mezi válkami – perspektivy, spolupráce a inspirace*), Daniely Brádlkové (*Československá národní rada badatelská – nová věda v novém státě*), Vlasty Mádlkové (*Snaha o novou Českou akademii věd a umění*) a Marka Ďurčanského (*Jaroslav Bidlo a historická slavistika ve službách meziválečného Československa*).

V menší zasedací síni (č. 108) se nejprve (14:00–16:15) uskutečnila sekce *D1: Republika právníků? Právníké profesní světy* za předsednictví Jozefa Vozára, Stanislava Balíka a Martiny Gajdošové. Jednání sekce bylo zahájeno příspěvkem Jozefa Vozára (*O profesních dráhach niektorých slovenských právnikov pred a po roku 1918*), následovaly příspěvky Olgy Ovečkové (*Význam vzniku Československé republiky pre začiatok a rozvoj slovenskej právnej vedy*), Martiny Gajdošové (*Advokátsky stav na Slovensku a budovanie Československej republiky*), Alexandry Letkové (*Otcovia zakladatelia Právnickej fakulty v Bratislave medzi vedou a praxou*), přečten byl příspěvek Vendulky Valentové, která se nemohla dostavit (*Přínos první docentky Právníké fakulty Univerzity Karlovy v Praze*

Jarmily Veselé v oblasti české trestně právní vědy v meziválečném období) a sekci uzavřel příspěvek Stanislava Balíka („Nadvýroba“ právníků v období první republiky a pokusy o její řešení). Následně, mezi 16:30–18:15 navázala v téže místnosti sekce A3: *Práce – spory – stávky*, předsedaná Ladislavem Vojáčkem, Stanislavem Knobem a Vladimírem Kindlem. Předneseny byly příspěvky Martina Štefka (*Rozhodčí řízení v individuálních pracovních sporech v meziválečném Československu*), Vladimíra Kindla (*Pracovněprávní a sociálně-právní materie ve výuce vysokých škol v českých zemích v letech 1918–1939*), Stanislava Knoba (*Na vlně stávek. Charakteristika stávek na počátku první republiky*) a Bohumila Melichara (*Prosincová generální stávka: zrod komunistického hnutí jako důsledek rozpadu široce sdíleného konsensu o budování republiky*).

Konečně ve čtvrté místnosti, zasedací síni Ústavu státu a práva AV ČR se nejprve (14:00–15:30) uskutečnila sekce E4: *Zdraví, sociální hygiena a postižení*, předsedaná Filipem Herzou a Kateřinou Kolářovou. V sekci zazněly příspěvky Šárky Caitlín Rábové (*Neviditelný nepřítel společnosti: protituberkulózní boj v Československu*), Michala Šimůnka a Milana Nováka (*Od monarchie k republice: Ústavy pro duševně nemocné v českých zemích – východiska a proměny systému, 1918–1938*) a Pavly Kodymové (*Od dobročinnosti k profesi sociální práce*). Po přestávce navázala (15:45–17:45) sekce J1: *Československo jako uskutečnění filosofie českých dějin?*, předsedaná Michalem Hauserem. Ten ji i zahájil příspěvkem *Československo jako uskutečnění filosofie českých dějin?* Následovaly příspěvky Martina Profanta (*Česká otázka jako československá možnost*), Petra Hlaváčka („Kálně proudy“: alternativní (antidemokratická) reflexe tzv. české otázky v meziválečném Československu) a Jana Svobody (*Filosoficko-sociologické kontexty Masarykova pojetí smyslu českých dějin*). Večer následoval společenský program, filmový večer v kinu Ponrepo Národního filmového archivu v Bartolomějské ulici na téma *První hrané filmy první republiky (z let 1919–1920)* s úvodním slovem filmové historičky Terezy Czesany Dvořákové. Promítány byly mj. filmy *Olafa Laruse-Racka*, *They Červenkové* či *Drahoše Želenského*.

6. Sobotní zasedání v konferenčních sekcích

Také v sobotu 27. října pokračoval rozměr čtyř paralelních konferenčních síní. Ve velké zasedací síni (č. 206) byla dopoledne (9:00–11:30) uskutečněna sekce G1: *Mezinárodní zajištění vzniku státu a počátky jeho diplomacie* za předsednictví Petra Prokše. Ten ji i zahájil prvním příspěvkem (*První světová válka a střední Evropa v mezinárodních souvislostech 1914–1918*), následovaly příspěvky László Benceho Bariho (*In Between Concepts of Freedom: Self-determination and the Czech(oslovak) National Movement, 1917–1918*), Jana Malíře a Petra Nováka [*Smlouvy ze Spa (12. květen 1918) a vznik Československa: příběh (dez)interpretace mezinárodního práva?*], Marka Šmída (*Vatikán a vznik Československa na podzim 1918*), Aliaksandra Piahanaua (*‘Getting up agreements between the coal areas and the non-coal areas.’ The Paris Peace Conference and the Coal Problem in Central Europe – reconciling Hungary and Czechoslovakia, 1918–1921*). Sekce pak ještě pokračovala po obědové přestávce (12:30–13:30) příspěvky Pawła Fiktuse (*The Beneš-Skirmunt Pact – a few remarks regarding the act of November 6, 1921*) a Miloslava Bednáře (*Masarykovo pojetí středoevropské a celoevropské demokratické jednoty*). Pozdější (13:45–16:15) sekce F1: *Nová ústavněprávní řešení v středoevropských ústavách a praxi 20. let*, předsedaná Václavem Pavlíčkem a Ivanem Halászem, zahrnula příspěvky Václava Pavlíčka (*Zápas dvou proudů při hodnocení vzniku Československa a jeho ústavní kontinuity*), Ivana Halásze (*Nové stredoeurópske ústavy po roku 1918 a ich miesto v modernej ústavnoprávnej histórii regiónu*), Władysława Pęksy a Anny Kociołek-Pęksy (*The new constitutions of Central Euro-*

pe – a tool for a gentle political revolution), Vesny Ćorić, Any Knežević Bojović a Vladimira Đuriće (*The territorial integrity norms in post-World War I peace settlements and selected post-WWI national constitutions*) a Michala Šejvla (*Zásada úměrnosti v judikatuře československého Nejvyššího správního soudu v letech 1918 až 1939 jako předchůdce dnešního testu proportionality?*). Po přestávce pak následovala (16:30–18:30) sekce B4: *Umění, stát a reprezentace*, předsedaná Milenou Bartlovou. Sekci tvořily příspěvky Anny Hejmové (*Národ a stát jako inspirace uměleckých projektů Divadla D 34–41*), Bohunky Koklesové (*Kultúrna politika štátu medzi českým centralizmom a slovenským nacionalizmom*), Jany Maříkové Kubkové (*Velká Morava a Přemyslovský stát v kulturní identitě Čechů, Moravanů a Slováků*) a Ladislava Zikmunda-Lendera (*Československo magické: kulturní konstrukce multinárodního státu svobodozednářskými organizacemi v letech 1918–1938*).

Ve střední zasedací síni (č. 205) dopoledne proběhla sekce A2: *Bydlení a architektura ve středoevropském poválečném myšlení* za předsednictví Venduly Hnídkové a Pavla Prouzy. Posledně uvedený ji zahájil severočeským příspěvkem (*Vybudovali jsme! / Wir haben gebaut! Německá sociálnědemokratická architektura v meziválečném Ústí nad Labem*), následovaly příspěvky Martiny Pachmanové (*Demokratická pohodlnost: Prvorepublikové ideály „normalizace“ domácnosti, ženské práce a těla*), Petera Martyna (*Contrasting and related approaches to town planning and architectural design in German-, Polish- and Czech-administered Upper Silesia*), Lukáše Nozara (*Dvě Klumparovy ulice. Obecní a družstevní bytová výstavba v královéhradecké aglomeraci v letech 1919–1920 jako výraz spolupráce dělnických a měšťanských skupin obyvatelstva*) a Marcely Suchomelové [*Civilní demokracie bydlení – meziválečná bytová kultura (Bytová poradna Krásné jizby DP)*]. Odpoledne v téže síni následovala (12:30–15:00) sekce B5: *Film jako popkulturní fenomén a průmyslové odvětví*, předsedaná Terezou Czesany Dvořákovou. Sekce byla tvořena příspěvky Luboše Marka (*Užhorodské kinosály jako prostředek pro sledování filmů na Podkarpatské Rusi*), Filipa Pavčíka (*Filmové podnikanie na Slovensku po nástupe zvukového filmu na príklade vybraných filmových spoločností*), Šárky Gmíterkové a Martina Kose (*„Obraz nádherného muže a skvělého pracovníka“: Karel Lamač jako filmová hvězda a zručný filmař 1919–1929*), Petra Hasana (*Filmová cenzurní praxe římskokatolické církve. Konkrétní podoby snahy o pochopení a uchopení moderního média tak, jak se projeví v prostředí českých katolíků za první republiky*) a Františka A. Podhajského (*Filmová kritika jako obrana dělnického diváka: Fučíkovy filmové recenze z Večerníku Rudého Práva*). Po přestávce se pak v této síni uskutečnila (15:15–17:45) sekce D5: *Státní struktury: správa, samospráva a jejich úřednictvo*, předsedaná Pavlem Matesem a Jiřím Šoušou ml. Vystoupili na ní Therese Garstenauer (*Former Habsburg Government Employees of German Nationality in the Czechoslovak Republic*), Pavel Mates (*Decentralizace a dekoncentrace veřejné správy*), Jiří Šouša ml. (*Pokusy o zavedení principu zásluhovosti do státní služby a další reformy v právní úpravě státního civilního úřednictva v letech 1918–1938*), Eva Broklová (*Podíl Antonína Švehly na budování státu*) a Vladimír Zoubek [*Byrokracie a správní (státní) struktury ve střední Evropě po Velké válce*].

V menší zasedací síni (č. 108) se dopoledne uskutečnila sekce A6: *Náboženství versus sekularita*, předsedaná Jaroslavem Šebkem, Janem Ratajem a Antonínem Kudláčem. Prvně uvedený zahájil zasedání sekce příspěvkem *Vztah náboženskosti a sekularity v meziválečném Československu*, následoval příspěvek Jana Rataje (*Český politický katolicismus v sekularizovaném liberálním státě ve 20. letech*), Marie L. Neudorflové (*Masarykův přístup k náboženství a ke katolické církvi*), Pavla Marka (*Etablování „nových“ církví v Československu*) a Józefa Szymeczka [*Institucionalizace augsburských sborů na Těšínském Slezsku v souladu s církevními zákony a nařízeními Československé republiky (1918–1923)*]. Odpo-

ledne (12:30–14:30) pak následovala sekce D4: *Hospodářská samostatnost a hospodářský nacionalismus*, předsedaná Eduardem Kubů. Zahájena byla příspěvkem Eduarda Kubů a Jiřího Šouši st. (*Stát, v němž se vždy všem neměřilo stejně: pozemková reforma a nostrifikace průmyslových a obchodních firem v meziválečném Československu*), následovaly příspěvky Ilony Bažantové (*„Hospodářský zákon“ 1918 a jeho protagonisté*) a Tomáše Gecka [*Boj o československý trh se stavebninami. Živnostenská banka, nostrifikace a průmysl stavebních hmot (1918–1938)*]. Po přestávce se v téže síni uskutečnila (14:45–17:15) sekce E5: *Romové a židé: represe, emancipace a možnosti srovnání?*, předsedaná Vitem Strobachem za jejího garanta Pavla Balouna, který se nemohl zúčastnit. V sekci vystoupili Lada Viková (*Romští legionáři – vlastenci i oběti*), Petr Lhotka [*Právní postavení Romů (Cikánů) v českých zemích 1918–1938*], Blanka Soukupová [*Československá republika jako hodnota? Postoj českožidovského, sionistického (národněžidovského) hnutí a tzv. německých Židů*], Jiří Smlsal (*„Humanita musí platit jak pro cikány, tak pro občanstvo“*). Prvorepubliková protiromská opatření mezi civilizační misí a represí a Daniela Bartáková (*Postavení židovské menšiny v očích československých úřadů a přístup sionistického hnutí*).

V zasedací místnosti Ústavu státu a práva AV ČR se dopoledne uskutečnila sekce D2: *Místní moc v počátcích republiky mezi setrvalostí a změnou*, za předsednictví Martina Ráji, který ji i zahájil příspěvkem *Mezi kontinuitou a revolucí. Moravská města v letech 1918–1919*. Následovaly příspěvky Miloslavy Melanové (*Od hlavního města Deutschböhmen k centru Němců v Československu – proměny samosprávy Liberce*), Ondřeje Podolce [*Medzi samosprávou a zoštátnením (Miestna správa na Slovensku po roku 1918)*] a Jana Hněličky (*„Co s ním budeme dlouho mluvit, nedá-li klíč dobrovolně, bude z něj mrtvola!“ Německý Liberec versus českoslovenští legionáři*). Odpoledne v téže síni navázaly další dvě sekce. Nejprve (12:30–15:00) to byla sekce C2: *Proměna hranic hospodářského prostoru a komunikačních sítí: pohyb a energie na jiných cestách*, předsedaná Ivanem Jakubcem a Janem Štemberkem. Zahrnula příspěvky Miroslava Sabola (*Verejná autobusová doprava na Slovensku*), Michala Ďurča (*„aby Slovensko s Podkarpatskou Rusí bylo protkáno silnicemi a jako žilkami přimknuto k českým zemím pevně a trvale.“ Transformácia cestnej siete Slovenska 1918–1938 ako prostriedok upevnenia legitimacy československej štátnej ideológie*), Jana Štemberka (*Automobilová doprava v dopravní politice Československa*), Ludovíta Hallona (*Úloha železničnej a cestnej motorovej dopravy v riešení dopravného problému Slovenska 1918–1938*) a Ivana Jakubce (*Zahraniční služební cesty odborníků jako výraz konsolidace a životaschopnosti nového státu. Příklad ministerstva železnic*). Další část sekce navázala v pondělí. Po přestávce v této síni s panoramatickým výhledem na Prahu navázala (15:15–16:45) druhá část sekce E2: *Národnostní otázka – dobový diskurz, reflexe, konflikty z pátku*. Zazněly v ní příspěvky René Petráše (*Role mateřských států v oblasti ochrany menšin mezi světovými válkami*), Grzegorze Gąsiora (*Československé úřady a národnostní otázka v oblasti průmyslu na Těšínsku 1920–1938*) a Martina Furmaníka (*Fenomén „mlčiacej väčšiny“ na príklade multietnického Spiša po vzniku Československa*). Večer následoval opět společenský program, filmový večer v kinu Ponrepo Národního filmového archivu, promítání filmu *Plukovník Švec* s úvodním slovem filmové historičky Terezy Czesany Dvořákové.

7. Nedělní zasedání v konferenčních sekcích

V den státního svátku, 28. října 1918, jsme zvolili pouze zasedání kratší, ponechávající podstatnou část svátečního odpoledne volnou. Ve středu Prahy v neděli probíhalo mnoho slavnostních, uměleckých a jiných zajímavých akcí. Zasedání se toho dne uskutečnilo pouze ve třech místnostech v hlavní budově AV ČR.

Ve velké zasedací síni (č. 206) se nejprve (9:00–11:30) uskutečnila sekce C1: *Bratr, investor, kolonista? Východ ČSR – přístupy a reflexe*, předsedaná Miroslavem Michelou. Zazněly v ní příspěvky Davida Hubeného (*Počátky výstavby československé správy na Podkarpatské Rusi*), Milana Ducháčka (*Československo v obrazech: vizuální stereotypy a „koloniální“ východ republiky*), Istvána Janeka (*Maďarské revizionistické snahy v Československu a František Jehlička*), Karola Hollého [*„Už kradnú i kremnickú mincovňu!“ Slovenský politický dizkurz o plánoch presunúť výrobu mincí z Kremnice do Prahy (1919–1927)*] a Erika Gilka (*Umělecká reprezentace Podkarpatské Rusi v české meziválečné próze*). Po polední přestávce následně navázala (12:30–15:00) sekce C3: *Migrace – příslušnosti – azyl* za předsednictví Víta Strobacha, přinášející příspěvky Bohuslava Rejzla (*Od válečného azylu k poválečnému vyhnání*), Jaroslava Vaculíka (*Reemigrace Čechů a Slováků po první světové válce*), Ivo Bartečka (*Nezapomínejme na Čechy v cizině*), Marty Dobrotkové (*Vznik Československa a otázka postavení Slováků mimo hranic vlasti*) a Stanislava Broučka (*Vystěhovalectví ve strukturách první československé republiky*).

Ve střední zasedací síni (č. 205) se nejprve (9:00–11:30) uskutečnila sekce B6: *Uchovávací republika: změny a vize v archivnictví a památkářství* (další část sekce proběhla v pondělí) za předsednictví Evy Drašarové a Kristiny Uhlíkové. Zazněly v ní příspěvky Jana Dobeše (*Archivy a archiváři v novém státě*), Jana Kahudy a Evy Drašarové (*Československo-rakouská archivní rozluka po 100 letech – právní, odborné a etické aspekty*), Michala Novotného (*Památková péče bez památkového zákona*), Martiny Orosové (*Zmarené nádeje pamiatkarov a archivárov na oslobodenom Slovensku*), Jany Michalčákové (*Plánování a koncepce procesu restaurování v Československu na pozadí evropských restaurátorských tendencí*). Po polední přestávce pokračovala v této síni sekce E3: *Sexuální reforma: osvobozené city, osvobozená těla*, předsedaná Janem Seidlem. Ten ji i zahájil svým příspěvkem (*Homoerotika a reformní pedagogika: Wootawannova cesta k čistému lidství*), následovaly příspěvky Jany Jablonické Zezulové [*Emancipácia homosexuality v Československu na príklade aktivít osvetového pracovníka Imricha Matyáša (1896–1974)*], Michala Maka [*„Šedý hlas“ sexuálnej menšiny. Kritika trestných paragrafov smilstva proti prírode vo vybraných kriminálnych spisoch Československej republiky (1918–1938)*], Martiny Halířové (*Andělíčkářky a jejich nezákonná praxe versus legislativa. Pokus o legalizaci potratů*) a Veroniky Lacinové Najmanové (*„Ochranné prostředky“ ano či ne? Tři pohledy na antikoncepci na prahu nové doby*).

V menší zasedací síni (č. 108) se nejprve (9:00–11:30) uskutečnila sekce J2: *Nově utvářená a odstraňovaná místa paměti – fyzické a symbolické prostory* za předsednictví Vojtěcha Kesslera, jeho příspěvkem i zahájená (*Nový stát – staré symboly? Odstraňování symbolů a připomínek monarchie*), příspěvky Juraja Babjáka (*Odstraňovanie symbolov minulého režimu s veřejných priestranstiev na Slovensku v rokoch 1918–1920*), Ondřeje Horáka (*Osudy pomníků Josefa II. po vzniku Československa*), Marcely Bubelové (*Válečný pomník jako pilíř identity nového státu*), Jitky Jonové (*Nová církev – nová roucha. Duchovenství a liturgický oděv duchovních Československé církve v době První republiky*). Po polední přestávce navázala sekce F2: *Povaha práva očima střeoevropské právní teorie a právní filosofie dvacátých let*, předsedaná Tatianou Machalovou. V sekci zazněly příspěvky Tatiány Machalové (*Význam brněnské školy právní teorie pro vznik moderního právního myšlení v první polovině 20. století*), Vladimíra Goněče (*Dva koncepty Františka Weyra z konce první světové války*), a Petra Čecháka (*Svoboda vůle při tvorbě práva z hlediska normativní teorie právní*). Večer následoval opět společenský program, filmový večer v kinu Ponrepo Národního

filmového archivu, promítání *Dokumentaristé o vzniku Československa* s úvodním slovem kurátora Národního filmového archivu *Jiřího Novotného*.

8. Pondělní zasedání v konferenčních sekcích

V poslední konferenční den, v pondělí 29. října 2018, probíhala konference ve třech síních (č. 206, č. 205 na hlavní budově a v zasedací místnosti Ústavu státu a práva AV ČR). Ve velké zasedací síni (č. 206) byla dopoledne (9:00–11:00) uspořádána sekce *D6: Hospodářská moc, její struktura, zájmy a dynamika*, předsedaná *Martinem Markem* a *Petrou Skřejpkovou*. Prve uvedený historik přednesl příspěvek „*Zasloužil se o stát*“. *Baťovský management mezi Vídní a Prahou*. Následně navázal *Drahomír Jančík* příspěvkem *Lobbyismus podnikatelských institucí a legislativa československého státu*. Následovaly příspěvky *Jana Slavička* (*Mezi hospodářstvím a politikou: Ústřední svaz československých družstev v prvních poválečných letech*) a *René Wokouna* (*Vývoj podpory regionálního rozvoje v Československu*). Po přestávce navázala první část (11:15–12:45) sekce *H2: Proměny státních ozbrojených sborů*, předsedaná *Zdenko Maršálkem*. Ten také přednesl první příspěvek (*Národní, či občanské vojsko? Problémy při vzniku a formování československé armády*), následovaný příspěvky *Davida Hubeného* (*Policejní ředitelství v Praze na prahu republikánské éry*), *Martina Flosmana* (*Recepty vojenské duchovní správy a její působení v první polovině 20. let*). Po polední přestávce následovala (13:45–15:45) druhá část této sekce s příspěvky *Aleše Kýry* (*Vězeňský personál*) a *Jiřího Fidlerera*, který musel být pro nemožnost účasti přečten (*Mobilizace československé branné moci v roce 1921*) a příspěvky *Lukáše Lexy* (*Násilné projevy pobytu vojska na jižní Moravě v době hrozící války o oblast Deutsch-Süd-mähren*) a *Stanislava Polnara* (*Právní, bezpečnostní a vojsková ochrana československé hranice 1918–1938*). Po přestávce následovala v této síni poslední (16:00–18:30) sekce *A1: Sociální politika ve střeoevropských společnostech poválečných let*, předsedaná *Jakubem Rákosníkem*. Ten ji svým příspěvkem i zahájil (*Chtěné a nechtěné dědictví rakouské sociální politiky v první republice*), navázaly příspěvky *Klára Čermochové* (*Ženy, válka a sociální otázky*), *Ludmily Gajdošíkové* (*Ochrana sociálních práv v meziválečném Československu*), který byl pro nemožnost účasti přečten, *Adriány Švecové* a *Miriám Laclavíkové* (*Starostlivost o dítě v cudzej starostlivosti a dieta nemanželské v rámcích právnej úpravy platnej na Slovensku v období medzivojnovej Československej republiky*) a *Viktórie Rigové* (*Sonda do života chovancov Komenského ústavu v Košiciach v meziválečnom období*).

Ve střední zasedací síni (č. 205) se dopoledne (9:00–11:00) uskutečnila sekce *B2: Novou školou k novému světu? Boje o školskou reformu a školské pokusy*, předsedaná *Tomášem Kasperem*. Ten ji i zahájil příspěvkem *Počátky reformně pedagogické diskuse v samostatném Československu 1918–1926*, po kterém následoval příspěvek *Karla Rýdla* *Legislativa a školská reforma v počátcích vzniku ČSR (1918–1925)*, *Dany Kasperové* (*Učitelé a organizace a reforma školy – příklad Československé obce učitelé*) a *Zity Škořepové* (*Hudba a děti první republiky: nové koncepty hudební výchovy v Československu*). Po přestávce se uskutečnila (11:15–12:45) sekce *G2: Nové cesty ve střední Evropě*, předsedaná *Emilem Voráčkem* a zahájena jeho příspěvkem *Zdroje politické nestability v zemích střední Evropy v prvních letech po první světové válce optikou československých policejních orgánů*. Další příspěvek v sekci měl *Berik Dulatov* (*Activities of Joseph Pospisil during the First World War in the Volga region*). Další členové sekce se omluvili, přesto však zahrnula sekce zajímavou diskusi. Po přestávce navázala druhá, odpolední část sekce *B2: Novou školou k novému světu? Boje o školskou reformu a školské pokusy*, v níž vystoupili s příspěvky *Pavel Panoch* (*Nová demokracie – nová škola – nové potřeby. Ohlasy evropských reformních snah o nové pojetí*

a podobu školských staveb v meziválečném Československu), Boris Titzl (*Když šlo o to, aby se postižený žák něčemu naučil*), Jana Bartošová (*Učitel Antonín Kavka a pedagogický pokus na škole v Jedlině u Klášterce nad Orlicí*), Magdalena Šustová (*Reformní snahy Eduarda Štorcha a Karla Čondla ve výuce dějepisu v meziválečném období*), Petr Tvrdý (*Škola pro nezletilé dobrovolce československého vojska na Rusi – vznik a fungování legionářské „obecné školy“ v letech 1919 až 1920*). Po přestávce pak následovala poslední sekce (16:45–18:30), sekce D3: *Sjednávání práva*, předsedaná Tomášem Gábríšem a Ondřejem Horákem, poslední garant Josef Beňa se bohužel nemohl zasedání zúčastnit. V sekci zazněly příspěvky Ladislava Soukupa (*Vybrané návrhy ke změnám v trestním právu hmotném po roce 1918*), Petry Skřejpkové (*Učitelé Německé právnické fakulty a jejich účast na unifikaci právního řádu v meziválečném období*), Tomáše Gábríše [*Unifikácia rozhodovania o nárokoch proti štátu v 1. ČSR (zákon č. 4/1918 zb. z. a n.)*], Lukáše Králíka (*Unifikace právního řádu po roce 1918 a tzv. legislativní archiv*) a Jana Kobera (*Sjednávání občanského práva jako procedura: československý a polský případ*).

V zasedací místnosti Ústavu státu a práva AV ČR se dopoledne (9:00–11:00) uskutečnila první část sekce A5: *Životní úroveň a trávení volného času*, předsedaná Martinem Francem. Příspěvky v ní přednesli Jan Randák a Jan Mareš (*„Stát a obec nechť postaví na svůj účet chaty pro trampy.“ Ke vztahu trampingu a československého státu*), Jiří Šoukal [*Státní svátky za první republiky (1918–1938)*], Martin Pelc (*Zrození weekendu a nové strukturování volného času po roce 1918*), Lada Hubatová-Vacková (*Obchod, reklama, novoty, trety a pošetilé kramaření: ambivalentní vztah avantgardy ke konzumerismu*). Po přestávce navázalo (11:15–13:45) pokračování sobotní sekce C2: *Proměna hranic hospodářského prostoru a komunikačních sítí: pohyb a energie na jiných cestách*, předsedané Ivanem Jakubcem a Janem Štemberkem. Zazněly v ní příspěvky Marcely Efmertové (*Elektrotechnický svaz československý – státotvorný prvek a základ energetické sítě Československa v období mezi dvěma světovými válkami*), Jiřího Dvořáka [*O komunikačních problémech jižních Čech v době meziválečné (1918–1938)*], Pavla Dufka (*Elektrifikace: státní národohospodářský zájem a jeho souvislosti*), Mikuláše Jančury a Kataríny Hromulákové (*Automobil ako „volnočasová aktivita“ bývalej šľachty na Slovensku v medzivojnovom období: prípadová štúdia Ákosa Wielanda z Markušoviec*) a Kláry Brůhové (*Petršínská komunikace: „Dar obyvatelstvu pražskému k desátým narozeninám republiky“*). Po obědové přestávce pokračovala (14:45–16:45) v této síni dopoledne zahájená sekce A5: *Životní úroveň a trávení volného času*, v níž přednesli příspěvky Lenka Dobešová Trubačová (*První fáze vysílání československého rozhlasu*), Martin Franc (*Republikánský luxus? Příklad „haute cuisine“ za první republiky*), Tereza Kopecká (*Nemoc a smrt v Praze po vzniku první ČSR: Souvislost s životní a hygienickou úrovní obyvatelstva*) a Pavlína Vogelová (*Fotograf amatér v genezi české meziválečné fotografie*). Po přestávce navázala (17:00–18:30) druhá část sekce B6: *Uchovávací republika: změny a vize v archivnictví a památkářství*, předsedaná Evou Drašarovou a Kristinou Uhlíkovou, zahrnující příspěvky Marka Krejčího [*Budování národního kulturního dědictví ve světle praxe předpisů o vývozu památek (1918–1938)*], Kristiny Uhlíkové (*Historická šlechtická sídla a první pozemková reforma*) a Kristýny Kaucké [*Osudy archivů šlechtických velkostatků při první pozemkové reformě (1918–1938)*].

9. Účast na konferenci a zázemí konference

Celkem se konference zúčastnilo na 170 přednášejících ve 31 sekcích. Dalšíh více než 100 účastníků bylo přihlášeno a účastnilo se bez příspěvku. Další účastníci se zúčastnili nepříhlášení. Celkově odhadujeme účast nejméně na 300–320 osob, přičemž však část z nich

přišla pouze na určité sekce svého zájmu nebo na menší časový úsek či den, popřípadě opakovaně na různé části konference. Z pozorování lze říci, že nejvyšší účast byla v pátek a v sobotu a značná účast byla (avšak s podstatnými rozdíly mezi sekcemi) také v neděli odpoledne a v pondělí dopoledne. O konferenci projevila zájem i média, na společném konferenčním bloku krátce natáčela Česká televize, byl přítomen zpravodaj Českého rozhlasu.

Příprava konference byla záležitostí značně náročnou již proto, že na ní pracovali pouze dva lidé, *Jan Kober* a *Vít Strobach*, navíc vytížení i jinými povinnostmi. Při vlastním průběhu konference pak pomohli tři stážisté, *David Bor*, *Miloš Hruza* a *Jakub Vlach*, jejichž nasazení a nadšení pro věc bylo příkladné. Ocenit je třeba také vstřícnost a pomoc kolegů a kolegů ze spolupracujících ústavů a fakult, vstřícnost a nápomoc kolegů a kolegů z Technicko-hospodářské správy Ústavu státu a práva AV ČR, práci techniků *Jiřího Nekováře* a *Jana Horčíčky*, zajišťujících fungování tří sálů v hlavní budově AV ČR, filmové historičky *Terezy Czesany Dvořákové* a osazenstva kina Národního filmového archivu Ponrepo, kolegů a kolegů ze Střediska společných činností AV ČR a mnoha dalších lidí, kteří svou vstřícností napomohli tomu, aby se konference mohla uskutečnit.

10. Úvahy nad některými obtížemi

Výše zmíněný klad konference, předem vytvořenou strukturu sekcí s garanty, lze ovšem z jiného úhlu pohledu pokládat i za její slabinu, neboť organizační příprava vlivem toho vyžadovala – odhaduji – nejméně třikrát více času a úsilí, nežli by žádala příprava bez tohoto rozsáhlého mezistupně. Jistě se nabízí otázka, zda se v zájmu kvality konference a tematické koherence sekcí vůbec vyplatí vložit do příprav takové množství práce, zvláště když výstup v podobě konference je z povahy věci prchavý a neopakovatelný. Odpovědi si dodnes nejsem jist. Otázka tohoto druhu je však jistě namístě. Druhou slabinou konference byla absence simultánního překladu. Bohužel, jeho finanční náročnost a čtyři paralelní sály konference se ukázaly jako neúnosné břemeno. Nadto jen velmi úzký okruh osob (zahraniční účastníci, nerozumějící česky) by býval tuto službu využil. Velká většina zahraničních účastníků byli vědci zabírající se českými, slovenskými a středoevropskými dějinami, a tedy zpravidla znalostí českého jazyka disponující. U českých a slovenských účastníků lze dostatečnou pasivní znalost angličtiny, která byla druhým jednacím jazykem, jistě bez obtíží předpokládat.

Závěr

Konference *Na prahu nové doby* se pokusila o důstojné a na kritičnost nerezignující připomenutí počátků Československé republiky v jubilejním roce jejího vzniku. Vystříhala se pompy, neboť jsme vycházeli z toho, že vědcům náleží připomínat společenská výročí vědeckou prací. Konference byla pojata jako mezioborová, měla umožnit debaty mezi vědci, kteří by se jinak setkávali obtížně, a její hlediště bylo široce otevřeno komukoli z veřejnosti. V řadě sekcí proběhly o přednesených příspěvcích rozsáhlejší a obohacující diskuse. Přípravované vydání konferenčního sborníku učiní podstatnou část konferenčních příspěvků široce dostupnou k dodatečnému přečtení všem zájemcům.

Jan Kober*

* Mgr. Jan Kober, LL.M., Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i. E-mail: jan.kober@ilaw.cas.cz. Text vznikl s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Ústavu státu a práva AV ČR, v. v. i., RVO: 68378122.